

PEDAGOGIK MULOQOT VA PEDAGOGIK QOBILIYATLAR

Yo'ldosheva Baxtigul Baxtiyor qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Aniq tabiiy fanlar fakulteti

Biologiya ta'lim yo'nalisi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik muloqotning ta'lim jarayonidagi o'rni, uning samarali tashkil etilishi o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro tushunishni qanday mustahkamlashi yoritiladi. Shuningdek, pedagogik qobiliyatlarning mazmuni, turlari va ularning o'qituvchi faoliyatida namoyon bo'lishi tahlil qilinadi. Maqolada muloqot madaniyati, pedagogning kommunikativ ko'nikmalari, empatiya, kuzatuvchanlik va didaktik qobiliyatlar kabi jihatlar o'rganilib, zamonaviy ta'limda pedagog shaxsining kasbiy muvaffaqiyati uchun ularning ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari muallimning muloqot kompetensiyasi ta'lim sifati va o'quvchilarning motivatsiyasida hal qiluvchi omil bo'lishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: pedagogik muloqot, pedagogik qobiliyatlar, kommunikativ kompetensiya, muloqot madaniyati, empatiya, didaktik qobiliyat, o'qituvchi mahorati, ta'lim jarayoni, psixologik yondashuv.

Аннотация: В данной статье рассматривается роль педагогического общения в образовательном процессе и подчёркивается, как его эффективная организация укрепляет взаимопонимание между учителем и учеником. Также раскрывается сущность и виды педагогических способностей, а также особенности их проявления в профессиональной деятельности педагога. Анализируются культура общения, коммуникативные навыки учителя, эмпатия, наблюдательность и дидактические способности, подчёркивая их значимость для профессионального успеха педагога в современных условиях. Результаты исследования показывают, что коммуникативная

компетентность учителя является ключевым фактором, влияющим на качество обучения и мотивацию учащихся.

Ключевые слова: педагогическое общение, педагогические способности, коммуникативная компетентность, культура общения, эмпатия, дидактические способности, педагогическое мастерство, образовательный процесс, психологический подход.

Abstract: This article examines the role of pedagogical communication in the educational process and explains how its effective organization strengthens mutual understanding between teachers and students. It also explores the essence and types of pedagogical abilities, as well as their manifestations in the professional activity of teachers. The study analyzes communication culture, the teacher's communicative skills, empathy, observance, and didactic abilities, emphasizing their importance for the professional success of educators in modern education. The findings indicate that a teacher's communication competence is a key factor influencing educational quality and student motivation.

Keywords: Pedagogical communication, pedagogical abilities, communicative competence, communication culture, empathy, didactic ability, teaching skill, educational process, psychological approach.

Kirish

Zamonaviy ta'lim jarayonida o'qituvchi faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan uning o'z fanini qanchalik yaxshi bilishi bilangina emas, balki o'quvchilar bilan qanday munosabat o'rnatishi, ularni ruhlantira olishi, fikr almashinuvi va hamkorlikka jalb eta bilishiga ham bog'liqdir. Pedagogik muloqot va pedagogik qobiliyatlar ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismlari bo'lib, ular o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida sog'lom, o'zaro hurmatga asoslangan muloqotning shakllanishi o'quvchilar motivatsiyasini kuchaytiradi, bilimlarni ongli ravishda egallashlariga ko'maklashadi va ta'lim sifatini oshiradi. Ushbu maqolada pedagogik

muloqotning mazmuni, vazifalari, turlari hamda o'qituvchi faoliyatidagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, pedagogik qobiliyatlarning asosiy ko'rinishlari, ularning o'qituvchi shaxsida namoyon bo'lishi va kasbiy rivojlanishidagi o'rni tahlil qilinadi.

Pedagogik muloqotning mazmuni va mohiyati

Pedagogik muloqot — bu o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro anglashuvga, axborot almashinuviga, shaxsiy rivojlanish va tarbiyaviy maqsadlarga yo'naltirilgan professional muloqot jarayonidir. Oddiy muloqotdan farqli ravishda, pedagogik muloqot maqsadli, boshqariladigan va tarbiyaviy ahamiyatga ega jarayondir.

Axborot uzatish – o'qituvchi o'qitish jarayonida ilmiy bilimlar, ko'nikmalar va amaliy malakalarni yetkazadi. O'quvchini faollashtirish – muloqot orqali o'quvchi mustaqil fikrlashga, o'rganishga, izlanishga undaladi. Emotsional qo'llab-quvvatlash – o'qituvchi o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi, ruhlantiradi. Tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish – xulq-atvor normalarini shakllantirish, madaniyatni oshirish, ijtimoiy moslashuvga yordam berish. Pedagogik muloqotning samaradorligi nafaqat o'qituvchining nutq madaniyati yoki fan bo'yicha bilimlari, balki uning psixologik yondashuvi, o'quvchilarga bo'lgan hurmati, empatiyasi va kommunikativ ko'nikmalari bilan chambarchas bog'liq.

Pedagogik muloqot bir nechta shakllarda namoyon bo'ladi. U asosan quyidagi turlarga bo'linadi: Bu turda o'qituvchi ma'lumotlarni o'quvchilarga yetkazadi. Ma'ruza, tushuntirish, ko'rsatish kabi usullar asosiy o'rinda turadi. O'qituvchi o'quvchilar bilan birga fikrlaydi, ularni jarayonga faol jalb qiladi. Bu muloqot shakli zamonaviy ta'limning eng samarali yondashuvlaridan biri hisoblanadi. O'quvchilarga ijobiy munosabat bildirish, dalda berish, muvaffaqiyatini e'tirof etish orqali motivatsiya kuchaytiriladi. O'quvchini axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy jihatdan shakllantirishga qaratilgan muloqot turidir. O'qituvchi o'quvchilar bilimini tekshirish, baholash, jarayonni boshqarish maqsadida muloqot olib boradi. Har bir tur o'ziga xos vazifani bajaradi va ular uyg'unlashganda ta'lim jarayoni yanada samarali kechadi. Pedagogik qobiliyatlarning mohiyati

Pedagogik qobiliyatlari — bu o'qituvchining o'quvchilarni

o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish jarayonini samarali tashkil etish imkonini beradigan psixologik va kasbiy sifatlar majmuasidir.

Odatda pedagogik qobiliyatlar quyidagi asosiy turlarga ajratiladi:

Didaktik qobiliyat

- o'quv materialini sodda, tushunarli va mantiqiy izchillikda bayon qila olish.
- fan bo'yicha murakkab tushunchalarni misollar orqali osonlashtirish.

Kommunikativ qobiliyat

- o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ishonch qozonish, turli xarakterdagi bolalar bilan ishlay bilish.

Tashkilotchilik qobiliyati

- sinfdagi jarayonlarni boshqarish, guruhda ishni yo'lga qo'yish, darsni rejalashtirish va vaqtni to'g'ri taqsimlash.

Bu qobiliyatlarning barchasi o'qituvchining kasbiy muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Yuqori pedagogik qobiliyatga ega o'qituvchi o'quvchilarning bilim olishini osonlashtiradi, sinfda qulay psixologik muhit yaratadi, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishda faol ishtirokchi bo'lishiga yordam beradi. Pedagogik muloqot va qobiliyatlarning o'zaro bog'liqligi. Pedagogik muloqot o'qituvchi qobiliyatlarining amaliy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi.

Shu sababli pedagogik muloqot va pedagogik qobiliyatlar o'qituvchining kasbiy kompetensiyasining ikki ajralmas qismidir. Ular uyg'unlashganda ta'lim samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Shuningdek, pedagogik muloqot jarayonida o'qituvchining nutq madaniyati, mimika, tana tili, ovoz ohangi va psixologik barqarorligi ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilar ko'pincha o'qituvchining nafaqat so'zlariga, balki uning emotsional holatiga, xulq-atvoriga, o'ziga ishonchiga ham e'tibor qaratadilar. Shu bois pedagog o'z nutqini aniq, ravon va tushunarli shakllantirishi, noverbal signalidan ongli ravishda foydalanishi lozim. Bunday yondashuv nafaqat dars jarayonini mazmunli qiladi, balki o'quvchilarning o'qituvchiga bo'lgan ishonchi va hurmatini oshiradi. Bundan tashqari, o'quvchilarning yosh xususiyatlarini bilish, ularning individual farqlarini e'tiborga

olish pedagogik muloqotning sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Zamonaviy ta'limda o'qituvchilar uchun refleksiya, ya'ni o'z faoliyatini tahlil qilish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlab borish ham muhim hisoblanadi. Refleksiya o'qituvchiga o'z muloqot uslubi, pedagogik qarorlar va dars jarayonining natijalarini ko'rib chiqish imkonini beradi. Shuningdek, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi faqat bilim va ko'nikmalar bilan emas, balki uning shaxsiy fazilatlari – odob, madaniyat, sabr, talabchanlik, halollik, xushmuomalalik bilan ham belgilanadi.

Pedagogning o'z faniga qiziqishi, ijodkorligi va tashabbuskorligi ham muloqot samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilar ko'pincha o'qituvchining o'z ishiga bo'lgan ishtiyoqidan ilhomlanadi, shu bois o'qituvchining shaxsiy namuna ko'rsatishi pedagogik jarayonning muhim elementlaridan biridir. Shunday qilib, muloqot va qobiliyatlarning kompleks tarzda rivojlanishi ta'lim jarayonining pishiq va samarali tashkil etilishida asosiy omillardan bo'lib qoladi.

Xulosa

Pedagogik muloqot va pedagogik qobiliyatlar zamonaviy ta'limning asosiy tarkibiy elementlari bo'lib, o'qituvchining kasbiy faoliyatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Samarali muloqot o'quvchilar bilan sog'lom munosabatni shakllantiradi, bilimlarni puxta o'zlashtirishga yordam beradi va o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Pedagogik qobiliyatlar esa o'qituvchining darsni tashkil etish, yangi metodlarni qo'llash, o'quvchilarni ruhlantirish va ularga individual yondashishni ta'minlaydi. O'qituvchi shaxsida pedagogik muloqot va qobiliyatlarning rivojlanganligi nafaqat ta'lim sifatini, balki o'quvchilar shaxsiy rivojlanishining muvaffaqiyatini ham belgilaydi. Shu bois, pedagoglar uchun doimiy o'z ustida ishlash, kommunikativ ko'nikmalarini takomillashtirish va psixologik-pedagogik bilimlarini boyitib borish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. 1.Hasanboyev J. *Pedagogika asoslari*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. 2.G‘oziev E. *Pedagogik psixologiya*. – Toshkent: Fan, 2020.
3. 3.Vaxtangov V. *Pedagogik muloqot nazariyasi*. – Moskva, 2018.
4. 4.Sh. Sharipov. *Ta’lim jarayonida kommunikativ kompetensiya*. – Toshkent, 2021.
5. 5.H. Yusupova. *Pedagogik qobiliyatlar va o‘qituvchi mahorati*. – Samarqand, 2022.
6. N. V. Kuzmina. *Profesisonalizm uchitelya: psixologik aspektlar*. – Sankt-Peterburg, 2017.
7. Шомуротов, У. (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МЕТОДОВ АРТ-ТЕРАПИИ В УСТРАНЕНИИ ЛИЧНОСТИ АГРЕССИИ. *Предпринимательства и педагогика*, 5(2), 91-95.
8. Abdukarimovich, Y. T., & Melikmurodovich, S. U. B. (2022). Art Therapy in Eliminating Aggressiveness in the Individual. *Global Scientific Review*, 9, 1-4.
9. MELIKBOBOYEVICH, S., QIZI, O., & QIZI, Q. (2024). INSONIY MUOMALA VA MULOQOTNING PSIXOLOGIK VOSITALARI. *SAMARALI TA’LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI*, 2(2), 180-188.
10. Melikboboyevich, S. U., & Yusufaliyevna, H. S. (2024). Educator’s Skill in Eliminating Aggressive Situations of Children Raised in Preschool Education Organization. *Samaraly Ta’lim Va Barqaror innovatsiyalar Jurnali*, 1(6), 611-616.